

استخدام یار احکام شرعی

ویژه آزمون سردفتری
درسنامه جامع همراه با نکات طلایی

همراه با:

- ◆ سوالات طبقه‌بندی شده در آخر هر فصل
- ◆ نمونه سوالات آزمونی با پاسخ‌های تشریحی
- ◆ بررسی و تحلیل بیش از ۵۰۰ سوال مهم و کلیدی

گروه مؤلفین

انتشارات
اندیشه‌آرشد

فهرست

۵	 احکام شرعی
۲۹	 نمونه سؤالات طبقه‌بندی شده احکام شرعی
۷۰	 پاسخنامه سؤالات طبقه‌بندی شده احکام شرعی
۸۴	 نکات مهم احکام شرعی

احکام شرعی

برنامه‌های اسلام

الف) برنامه‌های اعتقادی (اصول عقاید)

ب) دستورهای عملی (فقه یا احکام)

ج) مسائل اخلاقی

شیوه‌های دستیابی به احکام الهی

اجتهاد، تقلید، احتیاط

احکام دینی

۱- تکلیفی: واجب، حرام، مستحب، مکروه، مباح

۲- وضعی

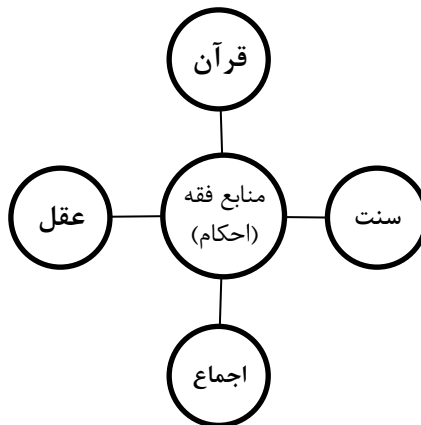
تفصیلی یا استدلالی (اجتهادی)

شیوه‌های شناخت احکام دین

اجمالی یا غیر استدلالی (تقلیدی)

اجتهاد در لغت: کوشش و تلاش کردن

اجتهاد در اصطلاح فقهی: استنباط و استخراج مسائل شرعی از منابع آن

شرایط مرجع تقلید

- ۱- اجتهاد ۲- عقل و بلوغ ۳- مرد بودن ۴- حلال زادگی ۵- عدالت ۶- زنده بودن ۷- شیعه دوازده امامی بودن ۸- بنا بر احتیاط واجب اعلم بوده و به دنیا حریص نباشد.

مطهرات

- ۱- آب ۲- زمین ۳- آفتاب ۴- استحاله ۵- انتقال ۶- اسلام ۷- تبعیت ۸- برطرف شدن نجاست ۹- استبراء حیوان نجاست خوار ۱۰- غایب شدن مسلمان

اقسام آب‌ها

- ۱- مضاف: آبی که از چیزی گرفته شده باشد یا با چیزی مخلوط شده باشد.
- ۲- مطلق: آبی که مضاف نباشد: ۱- آب چاه ۲- آب جاری ۳- آب باران ۴- آب راکد (کُر، قلیل)

نکته‌ها:

- ۱- مُطهرات تمام چیزهای نجس را پاک می‌کند.
- ۲- هیچ یک از آب‌های مضاف پاک کننده نیست و با برخورد با نجاست، نجس می‌شود.

تطهیر اشیای نجس

ظرف:

- با آب کر: یک مرتبه
 - با آب قلیل: سه مرتبه
- *** به جز ظرفی که به شراب نجس شد، یا سگ یا خوک از آن، چیز روان خورده است.

غیر ظرف:

۱- به بول نجس شده:

- با آب کر: یک مرتبه
- با آب قلیل: دو مرتبه

۲- به غیر بول نجس شده:

- با آب کر: یک مرتبه
- با آب قلیل: یک مرتبه

شرایط پاک کننده بودن زمین (فقط پاک کننده کف پا و کف کفش است)

- زمین پاک باشد.
- زمین خشک باشد.
- خاک و شن و آجرفرش و مانند این‌ها باشد.
- بر اثر تماس کف پا یا ته کفش با زمین پاک می‌شود.

مقدمات نماز

- ۱- طهارت؛ یعنی باید وضو بگیریم یا غسل و یا تیمم کنیم.
 - ۲- پاکی بدن و لباس؛ یعنی نباید نجس باشند.
 - ۳- وقت نماز؛ یعنی اذان را گفته باشند.
 - ۴- قبله و مکان نماز؛ یعنی باید رو به قبله باشیم و مکان نماز هم غصبی نباشد.
 - ۵- پوشش؛ هنگامی که به نماز می‌ایستیم باید بدن و لباس مان پاک باشد و اگر نجس بودن لباس مان یا دمان برود و وسط نماز یادمان بیاید باید نماز مان را قضا کنیم، حتی اگر وقت نماز گذشته باشد.
- در بعضی موارد نجس بودن بدن و لباس نماز را باطل نمی‌کند:
- اگر ندانیم لباس یا بدن مان نجس شده و بعد از نماز متوجه شویم، نماز مان صحیح است.
 - اگر ناچار باشیم که با بدن یا لباس نجس نماز بخوانیم مثلاً وقتی که بدن زخم باشد و نمی‌توانیم وضوی جبیره بگیریم یا خون را بشویم.
 - وقتی که خون کم و مجموعاً کمتر از اندازه بند سر انگشت اشاره باشد.

شرایط آب و ظرف وضو

- ۱- آب وضو باید پاک باشد. (نجس نباشد)
- ۲- آب وضو باید مباح باشد. (غصبی نباشد)
- ۳- آب وضو باید مطلق باشد. (مضاف نباشد)
- ۴- ظرف آب وضو باید مباح باشد.
- ۵- ظرف آب وضو نباید طلا یا نقره باشد.

شرایط اعضای وضو

- ۱- پاک باشد.
- ۲- مانعی از رسیدن آب در آن نباشد.

شرایط کیفیت وضو

- ۱- رعایت ترتیب
- ۲- رعایت موالات (بین اعمال وضو فاصله نیفتد).
- ۳- خودش وضو بگیرد (از دیگری کمک نگیرد).

شرایط وضو گیرنده

- ۳- استفاده از آب برای او مانعی نداشته باشد.
- ۴- با قصد قربت وضو بگیرد (ریا نکند).

موجبات وضو

- ۱- شرایط صحت عمل
- ۲- شرایط جواز عمل و حرام نبودن
- ۳- شرط کمال عمل
- ۴- رفع کراهت عمل

پوشش نماز

آقایان باید عورت‌شان پوشیده باشد و بهتر این است که از ناف تا زانوی‌شان نیز پوشیده باشد این حداقل پوشش آنهاست و خانم‌ها باید هنگام نماز همه بدن خود را بپوشانند ولی پوششیدن صورت به مقداری که در وضو شسته می‌شود و دست‌ها تا مچ، همچنین پاها تا مچ لازم نیست ولی برای آن که یقین کنند مقدار واجب را پوشانده‌اند باید مقداری از اطراف صورت و اندکی پایین‌تر از مچ را بپوشانند؛ در صورتی که نمازگزار متوجه نباشد جایی را که باید بپوشاند، پوشیده نیست در صورت متوجه شدن بلافاصله باید آن را بپوشاند.

لباس نمازگزار

۱- مباح باشد. ۲- غصبی نباشد. ۳- با پول حرام تهیه نشده نباشد؛ یعنی با پولی مثل پول دزدی، رشوه یا پولی که خمس و زکات آن داده نشده خریداری نشده باشد، مگر اینکه بعد از نماز بفهمد خمس و زکات داده نشده که در این صورت نمازهایی که نمازگزار نمی‌دانسته، درست است ولی پس از فهمیدن دیگر نمازش درست نیست. ۴- همراه با اجزای مردار نباشد. ۵- از اجزای حیوانات حرام گوشت نباشد. ۶- لباس ابریشم و طلا برای مردان نباشد.

نکته: اگر مویی از حیوانات حرام گوشت مانند خرگوش، خوکچه هندی، گربه، سگ و میمون به لباس یا بدن نمازگزار چسبیده باشد، نماز باطل است.

مکان نماز

- ۱- مباح باشد.
- ۲- بی حرکت باشد.
- ۳- جای آن تنگ و سقف آن کوتاه نباشد.
- ۴- اگر مکان نجس است، به بدن یا لباس نمازگزار سرایت نکند.
- ۵- جایی که پیشانی را می گذارد از جای زانوهای بیش از چهار انگشت پست تر یا بلندتر نباشد.

چگونگی غسل

۱- غسل ترتیبی:

اول سر و گردن را بشوید و سپس نیمه راست بدن و بعد آن نیمه چپ بدن را.

۲- غسل ارتهااسی:

با نیت غسل یکبارہ زیر آب می رود، به طوری که تمام بدن در آب قرار گیرد؛ یا اینکه به تدریج زیر آب می رود که در نهایت تمام بدن زیر آب قرار گیرد؛ یا اینکه زیر آب رفته و در آب به نیت غسل بدن را حرکت می دهد.

موارد تیمم به جای وضو و غسل

- ۱- آب نباشد یا به آب دسترسی نداشته باشد.
- ۲- آب برای انسان ضرر داشته باشد.
- ۳- بیم مرگ یا بیماری از نبود آب کافی، در صورت مصرف آب برای وضو و غسل
- ۴- نبود آب کافی برای تطهیر لباس نمازگزار که نجس شده است.
- ۵- وقت کافی برای وضو و غسل، نباشد.

واجبات نماز [رکن و غیر رکن]

الف- ارکان نماز: ارکان نماز اگر از روی فراموشی کم و زیاد شوند، نماز باطل است و عبارتند از:

- ۱- **نیت:** چیزی که به عمل انسان بها می دهد نیت و هدف اوست. مقدس ترین کارها به خاطر نیت نادرست فاسد می شوند و ساده ترین کارها با نیت خود ارزش فراوان

می‌بایند پس هدف‌مان از نماز خواندن باید فقط انجام دستور خدا باشد نه خودنمایی و ریا؛ البته به زبان آوردن یا حتی از قلب گذراندن نیت صحیح است. تغییر نیت جایز نیست مگر در چند مورد:

از جماعت به فرادا ۲- از نماز ادا به قضا ۳- از نماز عصر به ظهر یا از عشاء به مغرب
قیام: یعنی هنگام نماز برای تکبیرة الاحرام و قرائت و همچنین قبل و بعد از رکوع ایستاده باشیم. با توجه به اینکه قیام هنگام تکبیر و قبل و بعد از رکوع از ارکان نماز است حتی اگر سهواً ترک شود، نماز باطل است.

نماز نشسته: فقط در صورتی می‌توان نماز نشسته خواند که ایستادگی حتی به وسیله عصا یا تکیه به دیوار برای مان ممکن نباشد. کسانی که به خاطر بیماری نمی‌توانند ایستاده یا نشسته نماز بخوانند باید برای نماز به پهلوی راست بخوابند طوری که جلوی بدن آنها رو به قبله باشد و اگر نمی‌توانند، به صورتی به چپ بخوابند که جلوی بدن آنها به طرف قبله باشد. در صورتی که مریض اصلاً نتواند به پهلوی بخوابد باید به پشت خوابیده کف پاهای خود را رو به قبله قرار دهد به صورتی که اگر بنشیند صورت او رو به قبله باشد.

۱- تکبیرة الاحرام

۱- رکوع: در هر رکعت بعد از قرائت باید به رکوع برویم آن قدر که دستمان به زانو برسد. هر ذکرى که در رکوع گفته شود، کافی است. هنگامی که ذکر واجب رکوع را می‌گوییم باید بدن مان ثابت و آرام باشد، بنابراین باید دقت کنیم که ذکر در هنگام خم شدن یا بلند شدن از رکوع گفته نشود.

بیماران در رکوع: اگر به خاطر بیماری نمی‌توانیم رکوع را حتی با تکیه به چیزی به طور معمول انجام دهیم باید هر مقداری که می‌توانیم خم شویم و در صورتی که نمی‌توانیم خم شویم باید بنشینیم و نشسته رکوع را انجام دهیم در این حالت باید به اندازه‌ای خم شویم که صورت مقابل زانوها یا نزدیک محل سجده برسد.

سجده: در هر رکعت از نماز بعد از رکوع باید دو سجده انجام دهیم یعنی پیشانی، کف دست، زانو و سر انگشت بزرگ پا را بر زمین بگذاریم.

هنگامی که ذکر واجب سجده را می‌گوییم باید بدن مان آرام باشد. اگر بر روی تشک یا مانند آن سجده کردیم باید ذکر را بعد از آرام گرفتن سر و بدن شروع نماییم؛ همچنین باید بین پیشانی و محل سجده فاصله نباشد، بنابراین اگر مهر به قدری کثیف شده باشد که پیشانی به خود مهر نمی‌رسد، نمی‌توان بر آن سجده کرد ولی اگر فقط رنگ

مهر عوض شده اشکالی ندارد. اگر در بین نماز مهر گم شود سجده بر پشت دست یا انگشت شصت جایز نیست و باید بر چیزی که سجده بر آن صحیح است، سجده کنیم حتی اگر لازم شد طوری که از قبله منحرف نشویم چند قدم به اطراف برویم تا مهر را پیدا کنیم و الا در صورتی که وقت نماز وسعت دارد باید نماز را رها کنیم و بعد از پیدا کردن چیزی که سجده بر آن واجب است، دوباره نماز بخوانیم.

چیزهایی که می‌توان بر آنها سجده کرد

سجده بر خاک، سنگ و همه چیزهایی که از زمین حساب می‌شود به غیر از چیزهای معدنی مثل طلا و فیروزه، همه چیزهایی که از زمین می‌رویند به شرطی که خوراک و پوشاک انسان نباشد، جایز است البته بهترین چیز برای سجده تربت سید الشهداء (ع) است. سجده بر آهک، گچ، سفال، آجر، سیمان، موزاییک و کاغذ طبق فتوای بعضی از مراجع صحیح است.

📖 تست:

۱- در نماز سجده بر سنگ گچ و آجر به ترتیب چه حکمی دارد؟

الف) باطل، صحیح

ب) باطل، باطل

ج) صحیح، صحیح

د) صحیح، باطل

✓ پاسخ: گزینه ج

ب - واجبات غیر رکن نماز: اگر فراموش شوند به نماز ضرر نمی‌رسد.

۱- **قرائت:** واجب است در رکعت اول و دوم نمازهای روزانه سوره حمد و پس از آن یک سوره کامل قرائت کنیم. در رکعت سوم و چهارم سه مرتبه تسبیحات اربعه یا یک بار سوره حمد را بدون سوره دیگر بخوانیم. در صورتی که اشتبهاً در رکعت سوم یا چهارم به جای تسبیحات حمد و سوره بخوانیم و قبل از رکوع متوجه بشویم باید آن را رها کرده و تسبیحات یا حمد تنها را شروع کنیم اما اگر بعد از رکوع یادمان بیاید، نماز صحیح است.

در نماز ظهر و عصر باید حمد و سوره آهسته خوانده شوند ولی در نماز صبح و مغرب و عشاء آقایان باید حمد و سوره را بلند بخوانند. خانم‌ها می‌توانند آهسته یا بلند قرائت کنند. مستحب است که در همه نمازها در رکعت اول سوره قدر و در رکعت دوم سوره توحید را بخوانند و بعد از پایان سوره حمد «الحمد لله رب العالمین» بگوییم.

ذکر ۳- تشهد ۴- سلام ۵- ترتیب ۶- موالات

 تست:

۱- اگر کسی سهواً قیام قبل از رکوع را ترک کند، نماز او چگونه خواهد بود؟

- الف) مباح (ب) مکروه (ج) صحیح (د) باطل
✓ پاسخ: گزینه د

۲- کدام یک از موارد زیر از ارکان نماز است؟

- الف) موالات (ب) ترتیب (ج) نیت (د) ذکر
✓ پاسخ: گزینه ج

شک‌های مبطل نماز

۱- شک در تعداد رکعات نمازهای دو رکعتی

۲- شک در تعداد رکعات نماز مغرب

۳- شک بین یک و بیشتر از یک

۴- شک بین دو و بیشتر از آن، پیش از سر برداشتن از سجده دوم

۵- نداند چند رکعت خوانده

۶- شک بین ۲ و ۵، ۳ و ۶، ۴ و ۶

شک‌های غیر معتبر نماز

۱- شک بعد از محل

۲- شک پس از سلام (شک در صحت نماز یا شکی که دو طرف آن باطل باشد)

۳- شک کثیرالشک

۴- شک امام و مأموم در نماز جماعت

۵- شک در نماز مستحب

 تست:

۱- هر گاه کسی در یک نماز چهار رکعتی پیش از سجده دوم شک کند دو رکعت خوانده یا بیشتر حکم نماز او کدام است؟

- الف) با احتیاط مستحب، نماز را دوباره بخواند. (ب) نماز باطل است.
ج) بنا را بر دو بگذارد. (د) با احتیاط واجب، نماز را دوباره بخواند.
✓ پاسخ: گزینه ب

۲- نمازگزار در کدام مورد باید به شک خود اعتنا نماید؟

(الف) در رکعت سوم شک کند که آیا تشهد خوانده است یا نه.

(ب) شک در نماز چهار رکعتی که نمی‌داند سه رکعت خوانده یا بیشتر

(ج) شک در تعداد رکعات نماز مستحبی

(د) شک امام در نماز جماعت در صورتی که مأمومین تعداد رکعات را بدانند.

✓ پاسخ: گزینه ب

موارد سجده سهو

۱- واجب:

- در بین نماز سهواً حرف بزنند.

- یک سجده را فراموش کند و در رکوع رکعت بعد یا پس از آن یادش بیاید.

- در نماز چهار رکعتی، شک بین ۴ و ۵ در حالت نشسته، یا ۵ و ۶ در حالت ایستاده پیش آید.

۲- احتیاط واجب:

- سلام بی جا

- تشهد را فراموش کند.

۳- احتیاط مستحب: مقداری از سلام واجب نماز، بی جا گفته شود.

مبطلات نماز

از بین رفتن یکی از شروط نماز، پیش آمدن چیزی که وضو یا غسل را باطل می‌کند، خوردن و آشامیدن، سخن گفتن، خندیدن، گریستن، رو از قبله برگرداندن، کم یا زیاد شدن ارکان نماز، بر هم زدن صورت نماز، دست‌ها را بر هم گذاشتن، آمین گفتن بعد از حمد، پیش آمدن شکی که مبطل نماز است.

مجوز شکستن نماز

۱- پرداخت بدهی:

طلبکار طلب خود را بخواهد؛

وقت نماز تنگ نباشد؛

در بین نماز نتواند بدهی را بپردازد.

۲- نجس بودن مسجد:

وقت نماز وسعت دارد؛

نمی تواند در بین نماز مسجد را تطهیر کند.

نکته: شکستن نماز واجب برای مواقعی که لزومی ندارد و نمازگزار ناچار نمی باشد، حرام بوده ولی برای حفظ مال و جلوگیری از ضرر مالی و بدنی مانعی ندارد.

نماز مسافر

سفرش کمتر از هشت فرسخ شرعی نباشد.

از اول مسافرت، قصد پیمودن هشت فرسخ را داشته باشد.

به حد ترخص برسد.

در بین راه، پیش از پیمودن به چهار فرسخ از قصد خود برنگردد.

نخواهد پیش از رسیدن به هشت فرسخ از وطن خود بگذرد یه ده روز یا بیشتر در جایی بماند.

برای کار حرام سفر نکند و خود سفر هم حرام نباشد.

بیابانگرد نباشد.

شغل او مسافرت نباشد.

مکان هایی که باید نماز تمام خوانده شود

الف - در وطن، هر چند مدت کوتاهی در آنجا بماند.

ب - در جایی که می داند ده روز می ماند یا تصمیم دارد بماند.

در جایی که سی روز با تردید مانده. (بعد از سی روز باید تمام بخواند).

اماکن تخییر

مسافر در مکان های زیر می تواند نماز را تمام یا شکسته بخواند:

مسجدالحرام، مسجدالنبی (ص)، مسجد کوفه، حرم امام حسین (ع)

چگونگی نماز جمعه

واجبات:

۱- دو رکعت است.

۲- دو خطبه دارد که توسط امام جمعه، قبل از نماز ایراد می شود.

مستحبات:

- ۱- خواندن حمد و سوره با صدای بلند (توسط امام جمعه)
- ۲- خواندن سوره جمعه بعد از حمد در رکعت اول (توسط امام جمعه)
- ۳- خواندن سوره منافقون پس از حمد در رکعت دوم (توسط امام جمعه)
- ۴- خواندن دو قنوت (یکی در رکعت اول پیش از رکوع و دیگری در رکعت دوم پس از رکوع)

نماز آیات

- به سبب برخی حوادث آسمانی یا زمینی واجب می‌شود:
- در زمان زلزله، خسوف (ماه گرفتگی) و کسوف (خورشید گرفتگی) ← هر چند کسی از آن نترسد.
 - رعد و برق، بادهای زرد و سرخ و سیاه و مانند آن ← اگر بیشتر مردم بترسند.

وقت نماز آیات

- الف - خورشید یا ماه گرفتگی:** از شروع گرفتگی تا شروع به باز شدن
- ب - سایر آیات مثل زلزله و رعد و برق:** وقت معین ندارد و همیشه اداست.

نکته‌ها:

- ۱- مهم‌ترین تجلی عبادت خداوند نماز است.
- ۲- انسان باید در سفر نمازهای چهار رکعتی را دو رکعت (یعنی شکسته) بخواند.

روزه‌های واجب

- ۱- روزه ماه مبارک رمضان ۲- روزه قضا ۳- روزه كفاره ۴- روزه استیجاری ۵- روزه روز سوم ایام اعتکاف ۶- روزه بدل قربانی حج ۷- روزه‌ای که به سبب نذر و عهد و قسم واجب شود. ۸- روزه قضای پدر که بر پسر بزرگ‌تر واجب است.

روزه‌های حرام

- ۱- روزه عید فطر ۲- روزه عید قربان ۳- روزه نذر معصیت ۴- روزه ایام تشریق برای کسی که در منا باشد. ۵- روزه سکوت ۶- روزه وصال ۷- روزه آخر شعبان به نیت اول ماه رمضان ۸- روزه مستحب فرزندی که سبب آزار و اذیت پدر یا مادر یا پدر بزرگ شود.